Florentina OLTEANU

ÎMPRUMUTURI LEXICALE DE ORIGINE LATINĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ

0. Considerăm că este necesar ca să facem întâi câteva precizări referitoare la abrevierile folosite în cadrul acestui studiu:

DN = Florin Marcu și Constant Maneca, *Dictionar de neologisme*, Ediția a III-a, București, 1978.

DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975.

DLR = *Dicționarul limbii române*, București, 1907-1994.

DILR = Gheorghe Chivu, Emanuela Buza, Alexandra Roman-Moraru, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421-1760)*, București, 1992.

TRDW = H. Tiktin, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*, vol. I–III, București, 1988-1989.

1. Conceptul de împrumut lexical (cu specială referire la neologisme)

1.0. Studiul de față pornește de la distincția care se face între împrumut lexical, neologism și latinism. Raportul dintre aceste concepte este unul între general și particular, în sensul că orice neologism este un împrumut sui generis, iar orice latinism este, la un moment dat, un neologism. O serie de termeni fiind, la o anumită dată, neologisme, ajung să dispară din limbă (de exemplu, *admonălui*) sau să-și piardă caracterul de „cuvânt nou" (de exemplu, *apărea, ocazie*). Altele sunt concurate, uneori chiar înlocuite, de dublete etimologice (de exemplu, *adamască*–damasc, *coxa*–coapsă) sau pot avea o etimologie multilpă, intrând în lexic din mai multe limbi, fie în același timp, fie la momente diferite (de exemplu, *familie* continuă formal și semantic lat. *familia*, it. *famiglia*, fr. *famille*).

1.1. În lingvistica românească (cf. Bibliografia), sunt socotite neologisme în special împrumuturile pe care româna le-a făcut din limbile apusene ori direct din latină, pe cale savantă.

1.2. Unii cercetători consideră că putem vorbi despre neologisme numai în perioada de timp acoperită de conceptul de limbă română contemporană și numai dacă „vorbitorii au conștiința că sunt cuvinte noi".[1]

Conform criteriului cronologic și al frecvenței, caracterul de neologism al unui cuvânt cunoaște anumite gradații, în sensul că un împrumut vechi și cu o circulație largă își pierde aspectul de inovație. Din această categorie fac parte aproape exclusiv neologismele latino-romanice. Ele cunosc nuanțări de tipul neologism recent / neologism mai vechi.[2] Printre asemenea împrumuturi vechi, cu o largă circulație și explicabile exclusiv prin limba latină se

https://biblioteca-digitala.ro

numără: *apărea* (sec. XIX), *cauză* (sec. XVII), *cupru* (sec. XIX), *poet* (sec. XVII), *superior* (sec. XVIII) etc. De asemenea, *patrie*, explicabil prin latină și italiană, este atestat la 1680 și continuă să aibă statut de neologism.

1.3. O serie de împrumuturi lexicale consemnate în DILR nu mai sunt atestate în DN, ceea ce înseamnă că au dispărut din limbă, deși a existat o perioadă în care au fost considerate neologisme: *acates* „agat", *alamani* „germani"[3], *cumăn* „chimen"[4], *optimate* „nobilime, aristocrație", *repondie* „despărțire, divorț", *tract* „ținut, regiune" etc.

1.4. Sunt considerați neologisme o serie de termeni internaționali, indiferent de vechimea lor în limbă: *filosof* și *filosofie* sunt atestați în românește în secolul al XVII-lea, respectiv în secolul al XVIII-lea. Sunt neologisme, deoarece se întâlnesc sub o formă identică sau foarte asemănătoare, „în franceză, italiană, germană, engleză, rusă și în multe alte limbi de cultură și de civilizație".[5]

1.4.1. Alexandru Graur consideră că 93 de neologisme internaționale au pătruns în fondul principal, dintre care 70 au ca origine îndepărtată latina: *act, arta, capitol, corp, culoare, contra, proba, servi* etc.

1.5. Nefiind, la început, motivate structural, neologismele de origine latină pot deveni, cu timpul, analizabile și chiar productive, dacă se încadrează într-un microsistem de motivare structurală, preexistent în vocabular.

De exemplu, neologismele *dictator* și *comentator* sunt deja motivate, pentru că se încadrează în rândul numelor de agent derivate cu sufixul *-tor*. Tot o structură motivată au și *corectitudine, crudelitate, cult, -ă, intim, -ă, manual, -ă* etc.

1.5.1. Neologismele care își păstrează statutul fonetico-morfologic și lexical avut în limba latină nu sunt multe. Majoritatea se grupează în clase lexico-gramaticale „potrivit distribuției și, deci, valorii lexicale și gramaticale, adaptarea având caracter sistematic, după normele limbii române".[7]

1.5.2. În adaptarea cuvintelor străine, un rol important îl are analogia, adică apropierea de aspectul formal al cuvintelor existente în limba care împrumută. Durata perioadei de adaptare este direct proporțională cu frecvența neologismului.[8]

1.6. Stabilirea etimonului unui cuvânt ridică uneori probleme, după cum o dovedesc soluțiile diferite, propuse de dicționare. Aceste neconcordanțe de opinie se explică prin faptul că unele neologisme au o etimologie multiplă: latino-franceză (*anihila* < fr. annihiler, cf. lat. nihil; *obsesie* < cf. fr. obsession, lat. obsessio), latino-italiană (*clementa* < cf. lat. *clementia*, it. clemenza; *deponent, -a*, < cf. lat. deponens, it. deponente), latino-franco-italiană (*cauza* < lat. causa, it. causa, cf. fr. cause), latino-germană (*extract* < lat. extractum, cf. germ Extrackt), latino-franco-germană (*humus* < lat. humus, cf. fr. humus, germ. Humus), latino-franco-engleză (*incunabul* < lat. incunabulum, cf. engl. incunabulum, fr. incunable).

https://biblioteca-digitala.ro

1.6.1. Pe de altă parte, există situații în care trebuie „să acceptăm părerea conform căreia unele neologisme se explică formal prin latină, iar semantic prin franceză ori și prin această limbă (cf. *efect, impozit, spirit, virtute* și altele care, sub raportul formei, seamănă cu lat. *effectus, impositum, spiritus, virtus,–utis* etc., dar din punct de vedere semantic corespund mai ales substantivelor franțuzești *effet, impôt, esprit, vertu* ș.a.m.d.)".[9]

1.6.2. Ultima problemă la care ne oprim, pe scurt, este cea a etimologiilor unor cuvinte considerate când împrumuturi, când elemente moștenite din latină. Este vorba despre dubletele etimologice, care au pătruns în limba română la date diferite și cu sensuri și/sau forme diferite.[10] Spre exemplu, adjectivul *pedestru*, moștenit din lat., *pedester, –tre*, se păstrează dialectal, în aria vestică a țării. El a reintrat în limbă ca neologism, mai ales în domeniul militar, deși nu este atestat ca atare în DN. În limba latină, *pedester*, pe lângă sensurile concrete de „în picioare, pedestru, de infanterie, pe uscat", îl avea și pe cel de „prozaic, comun"[11] Acest sens abstract este atestat indirect la articolul *pedestritate*, glosat „caracter pedestru, prozaicitate", ceea ce ar fi presupus tratarea ca articol separat a adjectivului *pedestru*, ca element moștenit și ca neologism.

1.6.3 Substantivul *fimbríe* apare în DN cu sensul de „formație anatomică în formă de ciucure", explicat prin lat. *fimbria* „ciucure". El trebuie consemnat ca articol separat față de substantivul *fimbrie*, atestat în DLR și TDLW, cu sensul de „frânghie", păstrat dialectal. Este vorba, așadar, despre dublete etimologice identice formal, care nu se pot confunda și care trebuie tratate, în dicționare, ca două unități lexicale distincte.

1.7. Împrumuturile lexicale de origine latină savantă trebuie opuse cuvintelor *moștenite* de limba română din latină. Acestea (în număr de aproximativ 2000) fac parte din fondul principal lexical și se caracterizează printr-o circulație largă și prin capacitatea de a forma familii lexicale și frazeologice extinse.

2. Considerații de ordin metodologic

2.0. Materialul, organizat cronologic, este rezultat din selecționarea tuturor împrumuturilor lexicale făcute de limba română direct din latina savantă. În această operație am folosit, în primul rând, datele oferite de DN și DILR, la care s-au adăugat completări din DEX, DLR și TRDW. Materialul astfel obținut a fost analizat din punctul de vedere al pătrunderii cuvintelor în limba română de-a lungul unei perioade foarte lungi: secolul al XVI-lea – secolul al XX-lea, deși latina savantă a influențat limba română cu mult timp înainte.

2.1. Analiza diacronică a termenilor a fost îngreunată de faptul că, pentru foarte mulți dntre ei, dicționarele ne ofereau atestările intrării lor în limbă. Pentru a soluționa această problemă, am recurs la următorul raționament: dacă primul dicționar-tezaur al limbii române a apărut la începutul secolului nostru (1907), acest lucru înseamnă că toate cuvintele neînregistrate la acea

https://biblioteca-digitala.ro

dată au apărut după 1907 pentru că, în caz contrar, ar fi fost consemnate. De exemplu, dacă în volumul consacrat literei O, apărut în 1969, nu au fost înregistrate *opera omnia, ordeolum, orientalia, orion, oscicul, ostree*, înseamnă că acestea au apărut în lexicul neologic al limbii române după data apariției acestui tom.

2.2. Am pornit de la premisa că *relatinizarea*[12] nu este un fenomen declanșat de Școala Ardeleană, ci începuturile sale sunt mult mai vechi, ele datând din perioada medievală, fără de care activitatea latiniștilor din secolele al XVIII-lea – al XX-lea nu ar fi avut, poate, aceeași putere de penetrare în cultura românească.

2.2.1. Am considerat că perspectiva onomasiologică este o soluție potrivită pentru un studiu asupra dinamicii pătrunderii împrumuturilor lexicale în limba română.

2.2.1.1. Această cercetare are în vedere o perioadă de timp îndelungată, deoarece o semantică diacronică nu se poate realiza decât prin raportarea la „limba funcțională, privită din interiorul limbii istorice, luată în ansamblul său".[13]

2.2.2. Analizei pe domenii de activitate i s-a adăugat și o cercetare statistică din perspectiva lexicală, ceea ce a dus la concluzii interesante.

2.2.2.1. Statistica nu a luat în considerare latinismele, ci numai cuvintele adaptate la sistemul fonetic și morfologic al limbii române. Problema latinismelor merita un studiu separat și aprofundat, mai ales că numărul lor în limba română este destul de mare și în creștere de-a lungul timpul.

3. Perspectiva onomasiologică

3.1. În secolul al XVI-lea, intrau în lexicul românesc patru substantive, dintre care trei (*acátes, adamáscă* și *castor*) sunt clar legate de activitatea comercială a epocii.

3.2. Pentru secolul al XVII-lea, se observă faptul că cel mai afectat domeniu, în ceea ce privește împrumuturile lexicale din limba latină, este cel al vieții psihice, urmat de acela al vieții materiale. Pătrund, în această perioadă, un mare număr de substantive care denumesc popoare, mai ales cu referire la antichitate (*dac, gheti, got, roman, samaritean, sarmat, schit* etc.).

3.2.1. Foarte slab reprezentate sunt științele exacte, ca și categoria „obiecte". Se constată, însă, creșterea interesului pentru filosofie (*dialectica, filosofie, stoic, teorie* etc.) și pentru stilistica (*fabulă, iambicesc-ească, poet, retorică* etc.). Bogăția terminologiei istorice, filosofice și filologice se datorește mai ales lui Varlaam, Dosoftei, Miron Costin, Dimitrie Cantemir care sunt preocupați de emanciparea culturală a poporului român.

3.2.2. Modernizarea vieții noastre politice este reflectată și în împrumuturi ca: *democrație, deputat, gubernat,* urmat de *nație, politic, publică,* intrate în limba în veacul următor.

3.3. În secolul al XVIII-lea, se păstrează întâietata domeniului vieții politice, multe dintre împrumuturi păstrându-se până astăzi în aceeași formă

https://biblioteca-digitala.ro

și cu aceeași semnificație: *obliga, opune, opinie, rebel, scandal, superior, temperament*, în timp ce altele au evoluat din punct de vedere formal: *confidențe* (cf. confidenta), *contradicăluí* (cf. contrazice), *gheștălŭire* (cf. gesticulare), *heroicesc, – ească* (cf. eroic, –a), *sucțesiv* (cf. succesiv) etc.

3.3.1. Ceea ce caracterizează secolul al XVIII-lea este îmbogățirea terminologiei juridic-administrative, mai ales în Transilvania, după cum o demonsrează fonetismul maghiar, și în Oltenia, aflată un timp sub ocupație austriacă, de aici fonetismul german al împrumuturilor[14]: *aprobălui, cvietanție, eșmișie, iurist-conzultus, perțepelui, perțeptor, proțesuș, testamonialiș, vidimuluí* etc.

3.3.2. În domeniul istoriei, continuă să pătrundă foarte multe denumiri de popoare, dar nu aproape exclusiv denumiri de popoare antice, ca în secolul trecut, ci și medievale și moderne: *african, anglican, asienesc, belghi, burgundi, dhun,ani, ibari, medeolan, napolitan, ostrogoti, tilti, visegoti, volsci* etc.

3.3.3. În comparație cu secolul al XVII-lea, sunt mult mai bine reprezentate stilistica, teoria literară și lingvistica, fiind perioada în care se consolidează limba română literară și face un mare salt calitativ literatura artistică.

3.3.4. De asemenea, medicina se dezvoltă foarte mult și se îmbogățește cu multe neologisme de origine latină: *cataplasma, decocta, dieta, embrionat, laxativ, profilactica, pulsus, vomitoriu* etc. Terminologia din domeniul biologiei se diversifică iar viața materială continuă să fie slab reprezentată de neologisme latinești.

3.4. Influența limbii latine savante scade simțitor în secolul al XIX-lea, arătând o preocupare aproape exclusivă pentru Occidentul european modern, cum o dovedește pătrunderea masivă a neologismelor de origine franceză. Terminologia juridic-administrativă este slab reprezentată, ca și cea filosofică. Crește interesul pentru viața materială, mai ales pentru geologie și botanică. Primatul îl deține domeniul vieții psihice, în care pătrunde cel mai mare număr de neologisme latine, cele mai multe fiind adjective: *cert, -a, clar, –a , demn,-a dubios, -oasă, inamic, -a, incert, -a, invidios, -oasă, prepotent, -a, salvator, -oare* etc.

3.5. O puternică reorientare către neologismele de origine latină savantă caracterizează secolul nostru. Dacă în veacul trecut pătrunseseră în limba română circa 162 de cuvinte noi, acum s-au înregistrat 424 de neologisme latinești adaptate, în domenii variate. Cel al vieții materiale este foarte bine reprezentat, cu precădere botanica și zoologia, cu circa 20, respectiv 45 de termeni noi.

3.5.1. Față de perioadele anterioare, domeniul „carte-tipografie-bibliotecă" este sensibil îmbogățit, predominând latismele: *acta, addenda, ad literram, apud, confer, emendada, incipit, infra, marginalia* etc.

3.5.2. Pe primul loc se situează terminologia istorică, dar spre deosebire

https://biblioteca-digitala.ro

de secolele trecute, accentul se deplasează de la denumirile etnice, la interesul pentru viața materială și spirituală a popoarelor (mai ales pentru cultura și civilizația romană). Acest proces este întărit și de dezvoltarea arheologiei, mai ales după 1955, când, pe lângă Academia Română se înființează o comise specială pentru studierea istoriei poporului român din perspectiva dovezilor materiale.

3.5.3. Terminologia filosofică ilustrează aceeași orientare spre pragmatică, amintită mai sus. Sunt preferate latinismele, în locul adaptării la sistemul fonetic și morfologic al limbii române: *afortiori, fatum, homo faber, homo oeconomicus, mutatis mutandis, tabula rasa* etc.

3.5.4. Față de epocile trecute, perioada contemporană se caracterizează prin pătrunderea în limba română a unui mare număr de latinisme. Pe de altă parte, elementele lexicale nu mai sunt supuse unui proces de adaptare, ci tendința este de a se menține o cât mai mare apropiere formală de termenul din limba sursă.

4. Clasificarea morfologică a împrumuturilor de origine latină savantă.

4.1. Dacă grupăm împrumuturile de origine latină savantă după criteriul morfologic și analizăm dinamica pătrunderii lor în limba română, ajungem la următoarele statistici [15]:

Secolul	Total împrumuturi lexicale	Substantive		Adjective		Verbe	
XVI	4	4	100%	–		–	
XVII	120	92 +1	76,66 %	14	11,66%	6+1	5%
XVIII	376	244+14	64,89%	75	19,94 %	25	6,64%
XIX	162	82+7	50,61%	54	33,33%	18	11,11%
XX	424	177+98	43,81%	91	22,54%	20+5	6,18 %

4.2. În urma analizei statistice, se observa faptul că verbele neologice de origine latină savantă au avut cea mai mică putere de pătrundere în limba română. Adjectivele au pătruns masiv în secolul al XIX-lea (33,33% din totalul de 162 de împrumuturi), în timp ce substantivele au intrat în limbă mai ales în secolele al XVII-lea și XVIII-lea (76,66%, respectiv 64,89%). Pentru secolul al XX-lea, se constata o afluență de substantive mai scăzute în raport cu totalul împrumuturilor lexicale, iar pe de altă parte, pătrunderea unui mare număr de latinisme [16].

5. Statistică lexicală.

5.1. O cercetare statistică asupra lexicului limbii române a făcut-o Dimitrie Macrea, în „Probleme de lingvistica română", capitolul „Originea și structura limbii române". Autorul considera că o asemenea operație este foarte importantă, deoarece ea scoate la iveală „proporția numerică a diferitelor elemente ale lexicului la o anumită epocă, măsura în care se păstrează în timp elementele vechi, cât de adânci și de persistente sunt influențele străine și

https://biblioteca-digitala.ro

care sunt tendințele lui de dezvoltare la epoca în care se face cercetarea respectivă". (p.29).

5.2. Statistica lui D. Macrea se bazează pe datele oferite de trei dicționare etimologice ale limbii române: *Dicționarul limbii române moderne* (1958), *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească"* de I. A. Candrea și *Dictionnaire d'étymologie daco-roumaine* de A. de Cihac (1870-1879).

5.2.1. În ceea ce privește influența latinei literare, în limba română există, conform statisticii lui Macrea, 1186 de neologisme de origine latină savantă, dintre care 738 de împrumuturi și 448 de derivate pe teren românesc și variante.

5.3. Cercetarea noastră statistică a avut la bază *Dicționarul explicativ al limbii române, Dicționarul de neologisme* (1978), *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche* (1992), *Dicționarul limbii române* (1907-1994), la care s-a adăugat *Rumänisch-deutsches Wörterbuch* (I-III), al lui H. Tiktin, reeditat în 1988-1989.

5.3.1. Analiza statistică arată o îmbogățire simțitoare a fondului românesc neologic, împrumuturile de origine latină savantă fiind în număr de 1086. Privite în diacronie, acestea au pătruns în limba română astfel:

Secol	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX
Nr. împumuturi	4	120	386	162	424

6. Concluzii

6.1. Relatinizarea limbii române nu este un fenomen de dată recentă. Recente sunt numai preocupările filologice în acest sens, dar interesul pentru limba latină savantă este strâns legat și de perioada medievală.

6.2. Prin raporta la statistica lui Dimitrie Macrea[17], s-a remarcat o creștere a numărului de împrumuturi din limba latină de 738, la circa 1086.

6.3. De-a lungul timpului, împrumuturile lexicale au suferit multe modificări formale și semantice, ca și influența graiului în care pătrundeau (de exemplu, formele verbale în *alui* sunt caracteristice Ardealului, iar cele terminate în *-ui* Moldovei. Cu timpul, numărul variantelor scade, pentru ca, începând cu secolul al XX-lea, se accentuează „procesul de definitivare a normelor unice ale limbii literare pe baze naționale și se precizează norma supradialectală unică, rezultat al unei evoluții anterioare, începută încă din secolul al XVI-lea [18].

6.4. Perspectiva onomasiologică arată ca împrumuturile din latina savantă au afectat cu precădere domeniul vieții spirituale. Pentru secolul al XVIII-lea, s-a constatat îmbunătățirea terminologiei juridic-administrative, în timp ce perioada modernă și contemporană cunoaște o tendință de orientare către domeniul vieții materiale și al științelor exacte.

6.5. Conform statisticii după criterii morfologice, cele mai multe împrumuturi sunt substantive. Secolul al XIX-lea manifesta o preferință pentru

https://biblioteca-digitala.ro

adjective. Împrumutul de verbe este slab în toate epocile.

6.6. Acest articol face parte dintr-un studiu mai larg asupra fenomenului relatinizării limbii române. O asemenea cercetare s-ar putea face și pe câmpuri lexicale, urmărindu-se în ce fel anumite neologisme au generat schimbări în configurația lexicală a limbii române fie prin înlocuirea unor termeni, fie prin întărirea poziției lor în vocabular, fie prin specializările semantice care s-au realizat în urma concurenței dintre termenii vechi și cei noi.

6.7. Pe de altă parte, un asemenea studiu este oricând perfectibil, deoarece mișcarea lexicului este neîntrupată, iar noi împrumuturi din aceeași sursă ori din alte limbi sunt oricând posibile.

Note

1. Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, p.310.
2. vezi Valeria Gutu-Romalo, *Neologismul în limba română*, în Comunicările „Hyperion", București, 1994, [D. Păcurariu coord.], p. 138-144.
3. Substantivul *alamani* este glosat în DILR *alemani* (p.93), termen care nu există în DN.
4. *Chimen* nu este înregistrat în DN.
5. Theodor Hristea, *Sinteze de limba română*, p.51.
6. Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, p. 278.
7. Iorgu Iordan, Vl. Robu, *op.cit.*, p. 314.
8. Iorgu Iordan, Vl. Robu, *idem*, ibidem.
9. Theodor Hristea, *op. cit.*, p. 56.
10. cf. Al. Graur *Etimonogia multiplă*, în SCL, I, 1950, fasc.1, p. 22-34.
11. G. Gutu, *Dicționar latin-român*, p. 873.
12. Nu insistăm asupra conceptului de relatinizare, despre care discuta pe larg Șt. Munteanu și V.D. Târa, în *Istoria limbii române*. Privire generală, București, 1983, p. 187-188.
13. Eugenio Coseriu, *Pour une sémantique diachronique structurale*, în TraLiLi, II, 1964, p.12.
14. cf. DILR, *Introducere*, p.11.
15. Dimitrie Macrea, *Probleme de lingvistică română*, 1961, p. 31-33.
16. Boris Cazacu, *Probleme capitale ale studierii lexicului limbi române literare în secolul al XIX-lea*, în SCL, XIII, 1962, nr. 4, p. 479.

Bibliografie

Adamescu, Gh., *Adaptarea la mediu a neologismelor*, București, 1938

Bârsănescu, Ștefan, *Pagini nescrise din istoria culturii noastre*, București, 1971,

Byck, Jaques, *Vocabularul științific și tehnic din secolul al XVIII-lea*, în SCL, V, 1954, fasc., 1-2-, p. 21-43.

Cazacu, Boris, *Probleme ale studierii lexicului limbii române literare în secolul al XIX-lea*, în SCL, XIII, 1962, nr. 4, p. 479-490.

https://biblioteca-digitala.ro

Ciurea, D., *Observații pe marginea documentelor latine românești. Studii de diplomatică*, București, 1945.
Coseriu, Eugenio, *Pour une sémantique diachronique structurale, în TraLiLi*, II, 1964.
Coteanu Ion, *Structura și evoluția limbii române. De la origini până la 1860*, București, 1981.
*** *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975
*** *Dicționarul de neologisme* (Florin Marcu și Constant Maneca), București, 1978
*** *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche* (Gherghe Chivu, Emanuela Buza, Alexandru Roman-Moraru), București, 1992.
*** *Dicționarul limbii române*, București, 1907, 1913, 1914, 1934, 1944, 1948, 1957, 1969, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1977, 1980, 1983, 1984
Ghetie, Ion, *Istoria limbii române literare*, București, 1978
Graur, Al., *Etimologie multiplă*, în SCL, I, 1950, fasc.1, p. 22-34
Graur, Al., *Etimologii românești*, București, 1963.
Graur, Al., *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968
Gutu, G., *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968
Gutu, G., *Dicționar latin-român*, București, 1983.
Gutu-Romalo, Valeria, *Neologismul în limba română*, în Comunicările „Hyperion" [coord D. Păcurariu], București, 1994, p. 138-144.
Halichias, Ana-Cristina, *Pentru un studiu privind latina medievală în Țara Românească și Moldova*, în „Antiqua si medievalia", București, 1994
Hanes, P.V., *Dezvoltarea limbii române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, 1927.
Hristea, Theodor, *Împrumuturi și creații lexicale neologice în limba română contemporană*, în LR, an XXI, nr. 3, 1973.
Hristea, Theodor, *Probleme de etimologie*, București, 1968.
Hristea, Theodor, *Sinteze de limba română*, București, 1984
Iordan, Iorgu, *Limba română contemporană*, București, 1956
Iordan, Iorgu și Robu, Vladimir, *Limba română contemporană*, București, 1978.
Istrate, Gavril, *Limba română literară. Studii și articole*, București, 1970
Ivănescu, Gheorghe, *Probleme capitale ale vechii române literare*, Iași, 1948
Ivănescu, Gheorghe, *Istoria limbii române*, Iași, 1980
Ivănescu, Gheorghe și Leonte, L., *Fonetica și morfologia neologismelor române de origine latină și romanică*, în SCL, an VII, fasc. 2, 1956, p. 1-24.
Macrea, Dimitrie, *Circulația cuvintelor în limba română*, în „Transilvania", an 73, 1942, p. 268-288.
Macrea, Dimitrie, *Fizionomia lexicală a limbii române*, în „Dacoromania", X, 1943, partea a doua, 362-373.
Macrea Dimitrie, *Compoziția istorică și tendințele actuale de dezvoltare ale*

https://biblioteca-digitala.ro

vocabularului românesc, în „Cercetări de lingvistică", V, 1960, nr. 1-2.
Macrea, Dimitrie, *Probleme de lingvistică română*, București, 1961
Manolescu, Radu, *Scrierea latină în Moldova și Țara Românească în evul mediu*, în „Revista Arhivelor", an IX, 1966, nr. 2.
Marino, Adrian, *Iluminiștii români și problema cultivării limbii* (I,II), în L.R, an XIII, nr. 56, p. 467-483, 571-586.
Munteanu, Ștefan și Târa, Vasile, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, București, 1978.
Niculescu, Al., *Originalitatea limbii române între limbile romanice*, București, 1965 Puscariu, Sextil, *Études de linguistique roumaine*, Cluj-București, 1937.
Puscariu, Sextil, *Limba română*, I, *Privire generală*, București, 1940
Puscariu, Sextil, *Renașterea noastră romană*, în vol. „Omagiu lui Ramiro Ortiz", București, 1929.
Rosetti, Al., Cazacu, Boris, Onu, Liviu, *Istoria limbii române literare*, București, 1971.
Sădeanu, Florența, *Premise pentru un studiu despre relatinizarea vocabularului în limba română*, în SCL, an XXIV, nr. 5, 1973, p. 627-633.
Seche, Luiza și Mircea, Despre adaptarea neologismelor în limba română literară (unele considerații generale), în LR, an XIV, 1965, Nr.6, p.677-687.
Teodorescu, Mirela, *Neologismele în primele relații de călătorie românești*, în LR, an XIII, nr. 6, 1964.
Tiktin, H., *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, I-III, 1988-1989
Ursu, Despina, *Glosare de neologisme din perioada 1830-1860*, în LR, an XIII, nr. 3, 1964, p. 250-260.
Ursu, Despina, *Încadrarea morfologică a substantivelor neologice în limba română din perioada 1760-1860*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară", Iași, XVI, 1965, p.113-121.
Ursu, Despina, *Încadrarea morfologică a verbelor neologice în limba română din perioada 1760-1860*, în LR, an XIV, 1965, nr. 3, p. 371-379.
Ursu, Despina și Ursu, N.A., *Observații privitoare la adaptarea neologismelor în limba română*, în LR, an XV, 1966, nr. 3, p. 245-254.
Ursu, N.A., *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962
Ursu, N.A., *Observații asupra adaptării adjectivelor neologice la sistemul morfologic al limbii române în jurul anului 1800*, în LR, XIII, 1964, nr. 5, p. 413-422.
Ursu, N.A., *Le problème de l'étymologie des néologismes du roumain*, în „Révue roumaine de lingvistique", an X, nr. 1-3, p. 53-59.

https://biblioteca-digitala.ro

CONSIDÉRATIONS SUR LES EMPRUNTS D'ORIGINE LATINE SAVANTE DANS LA LANGUE ROUMAINE

Résumé

Nous avons réalisé une approche statistique, morphologique et lexicale sur les emprunts directs au latin savant; on peut distinguer ces emprunts d'une part des mots latins hérités et d'autre part des néologismes à origines multiples parmi lesquelles le latin aussi. Les recherches statistiques ont montré que, pendant les XVI-e – XX-e siècles, environ 1186 unités lexicales d'origine latine savante, dont la plupart au XXe s. ont pénétré dans la langue roumaine.

Sur le premier plan se situe les noms qui expriment surtout des notions abstraites, des domaines: juridique, administratif, sciences de la langue, philosophie, histoire, etc.

On observe également, à mesure que l'on avance vers les temps modernes, la tendance de conserver l'emprunt en sa forme de base (en tant que latinisme), en comparaison avec la prédilection pour les formes adaptées analogiquement qui caractérisent surtout la période des XVIe – XIXe siècles.

Une observation s'impose, notamment que la langue, étant un phénomène en permanente évolution, toute étude la-dessus est toujours perfectible.

https://biblioteca-digitala.ro